

GENIUS LOCI

LASZLOVSZKY 60

edited by
Dóra Mérai
and

Ágnes Drosztmér, Kyra Lyublyanovics,
Judith Rasson, Zsuzsanna Papp Reed,
András Vadas, Csilla Zatykó

ARCHAEOLINGUA

Genius loci **Laszlovszky 60**

edited by

Dóra Mérai

and

**Ágnes Drosztmér, Kyra Lyublyanovics,
Judith Rasson, Zsuzsanna Papp Reed,
András Vadas, Csilla Zatykó**

Budapest 2018

The publication of this volume was generously funded by

ISBN 978-615-5766-19-0

© by the Authors and Archaeolingua Foundation

2018

ARCHAEOLOGUA ALAPÍTVÁNY

H-1067 Budapest, Teréz krt. 13

www.archaeolingua.hu

Copy editing and language editing: the editors

Layout: Zsanett Kállai

Map: Viktor Lagutov, Zsuzsa Eszter Pető, Mária Vargha, István Gergő Farkas

Front cover design: Eszter Bence-Molnár

Table of contents

Tabula gratulatoria	v
Kiadói előszó	vi
Publisher's Preface	viii
Köszöntő	x
Salutation	xi

Boundaries, Frontier Zones / Határvonalak, határvidékek

ALEKS PLUSKOWSKI – ALEX BROWN – SEWERYN SZCZEPANSKI – ROWENA BANERJEA – DANIEL MAKOWIECKI What Does a Frontier Look Like? The Biocultural Dynamics of the Lower Vistula Borderland in the Middle Ages	2
STEPHEN POW The Mongol Empire's Northern Border: Re-evaluating the Surface Area of the Mongol Empire	8
IAN WOOD Two Roman Frontiers and Their Sub-Roman Afterlife	14

Crossing Borders / Határokon át

SZAKÁCS BÉLA ZSOLT Gyulafirátót, avagy a rendi építészeti hagyományok átjárhatósága	19
CRISTOPHER MIELKE A Queen's Crusading Connections: Yolanda of Courtenay, the Fifth Crusade, and the Military Orders	25
BÁRÁNY ATTILA Angol keresztés a magyar végeken: Robert de Champlayn	28
CRISTIAN GAȘPAR Trespassing Pigs, Sons of Whores, and Randy Dogs: Marginalia on a Medieval Document from Caransebeș/Karánsebes	32
VADAS ANDRÁS A kecskeméti marhahajtók megpróbáltatásai és egy végvár jóllakott őrsége	38
LÁSZLÓ KONTLER Borders and Crossings: A Jesuit Scientist in the Whirlwind of Enlightened Reform	41
PAUKOVICS GERGŐ Hajszja az örök fiatalságért. Dr. Voronoff és a dübörgő 20-as évek	45
PINKE ZSOLT – STEPHEN POW A Gangesz-deltából a globális porondra: történeti ökológiai szempontok a kolera kórokozó (<i>Vibrio cholerae</i>) elterjedési területének átalakulásához	50
MARCELL SEBŐK Tangible Cultural Heritage: The Early History of Blue Jeans	55

Inhabiting the Landscape / Élet a tájban

SÓFALVI ANDRÁS	
A Barcaság határai és 13. század eleji településképe a Német Lovagrend adományleveleiben	60
NIKOLINA ANTONIĆ	
The Hospitallers' Estate of Čičan and its Neighbors: Spatial Analysis Yields New Information	64
ÜNIGE BENCZE	
The Abbey of Meszes: New Insights on the Site Location	68
MÓGÁNÉ ARADI CSILLA – MOLNÁR ISTVÁN	
Kísérlet a bárdudvarnok-szentbenedeki premontrei prépostság környezeti rekonstrukciójára	72
BEATRIX ROMHÁNYI	
Monasteries along the Danube	77
PUSZTAI TAMÁS – P. FISCHL KLÁRA	
A dél-borsodi síkság bronzkori és középkori településstruktúrájának összehasonlítása	82
VIZI MÁRTA	
Komplex régészeti kutatás egy egykori dél-dunántúli mezőváros területén	89
BATIZI ZOLTÁN	
Fagyosasszony és Kammerhof	95
PÁLÓCZI HORVÁTH ANDRÁS	
A középkori Kenderes településszerkezete	99
SZŐCS PÉTER LEVENTE	
Adatok Nagybánya és vidéke középkori egyházi topográfiájához	103
ZATYKÓ CSILLA	
Eltűnt berzencei malmok	108
SZABÓ PÉTER	
Középkori cseh erdőgazdálkodás a choustníki uradalom erdőszámadásainak tükrében	113
ANDREA KISS	
Before and After the Great Heat and Drought of 1540: Multiannual Trends of Grape and Grain Harvest Dates in the Vienna Hospital Accounts	117
LÁSZLÓ BARTOSIEWICZ	
“Kleine Fische, gute Fische” – But Sturgeon is Great	121
LYUBLJANOVICS KYRA	
Vad háziállat, házi vadállat: Számi rénszarvastartás a középkori és kora újkori Norvégiában	126
JUDITH RASSON	
Mountains in the Lifeways and History of Northern Macedonia	138
JEREMY MIKECZ	
Crossing the Abyss: The Apurímac Canyon at the Time of the Spanish Invasion of Peru (1533)	142

Busy Places / Nyüzsgő terek

PETROVICS ISTVÁN	
Újabb adatok Pécs késő középkori történetéhez	147
URBÁN MÁTÉ	
Lokális búcsújáró helyek a késő középkori Nyugat-Dunántúlon	151
BALÁZS NAGY	
The Marketplace of Csütörtök – A Local Market in Fourteenth-Century Hungary	156
KATALIN SZENDE	
The Sopron Fish Market	159
GERHARD JARITZ	
The Craftsman's Voice and Words in Late Medieval Austrian Urban Space	165

TABLE OF CONTENTS

ANA MARIA GRUIA Healthcare in Cluj in the Sixteenth Century: Overlapping Professions	168
ANA MARINKOVIĆ John Capistran's Mantle and the Early Propaganda of Franciscan Observant Cults in Dubrovnik	171
SABINA MADGEARU Ceremonial Space in Front of Medieval Buda: An Illuminated Fifteenth-Century French Vision	175
VÉGH ANDRÁS Óbuda látképeken	177

Layers of the Past / A múlt rétegei

KODOLÁNYI JUDIT Templomok és temetők a visegrádi Sibrik-dombon	181
ROSTA SZABOLCS Egy új lehetőség kapujában – tatárjárás kori védművek a Kiskunságban	186
BOTÁR ISTVÁN Árpád-kori edényégető kemence Csíksomlyón	193
PETAR PARVANOV Fire and Stone: Placing Flints in Graves in Late Medieval Kaliakra	197
GYARMATI JÁNOS Kumpi Wasi. Textilműhely egy inka tartományi központban	201
ZSUZSANNA PAPP REED Post It: Notes from Thirteenth-Century St Albans	207
VALERY REES The Salt of Genius: Marsilio Ficino on Food, Spices, and Nutrition	213
ROSSINA KOSTOVA The Mother of God Monastery near Varna, Bulgaria: More about Missionary Monasteries in Bulgaria in the Ninth and Tenth Centuries	217
DANIEL ZIEMANN The Imperial Abbey of Corvey in the Ninth and Tenth Century: At the Crossroads of Power	221
VIRÁGOS GÁBOR Kartal vagy Cyko? Kísérlet egy középkori nemesi család történetének rekonstruálására	226
TÓTH BOGLÁRKA – BOTÁR ISTVÁN A sepsikilyéni unitárius templom tetőszerkezeteinek kormeghatározása	244
RÁCZ MIKLÓS Egy tiszazugi újkori négyosztatú ház – Dokumentálás és építéstörténet	248

Objects beneath Our Feet / Tárgyak a föld alól

LANGÓ PÉTER A Tiszakeszi-Szódadombon talált kora Árpád-kori kereszt	254
RÁCZ TIBOR – NAGY BALÁZS Tatárjárás kori kincslelet Jászkarajenőről	258
SZENDE LÁSZLÓ Lehetett-e hadijelvény a csajági kereszt?	267
NÓRA UJHELYI Thoughts about Medieval Book Fittings from the Castle of Visegrád	270
MÁRIA VARGHA – THOMAS KÜHTREIBER Treasures of the “Lower Ten Thousand”? Hoards of Iron Objects	273

TABLE OF CONTENTS

K. NÉMETH ANDRÁS „Sarlóját ez okért bős fegyverré köszörülte” Késő középkori kiegyenesített sarló Kospa falu helyéről	280
MAXIM MORDOVIN A Collection of Fifteenth- and Sixteenth-Century Cloth Seals from Szolnok	285
TÜNDE KOMORI Ottomans in Pest in the Light of “Luxury” Ceramics: Four Cups from Kígyó Street	289
WICKER ERIKA A 17. századi rácszentpéteri kincslelet	294

Marking the Place / Helyek és jelek

CSERNUS SÁNDOR Keresztes családtörténet és kőbe vésett emlékezet	300
LŐVEI PÁL A pilisszántói keresztes kő legendája	305
MÉRAI DÓRA Sügérek a Nyárádméntén: Sigér Mátyás síremléke leporolva	311
VESZPRÉMY LÁSZLÓ A bambergi lovas szobra és Szent István	316
TAKÁCS MIKLÓS A pétervárad-tekiai reneszánsz kőfaragvány	321
ANNELI RANDLA What and Whom Should We Remember? The Case of the Teutonic Order’s Church and Castle in Pöide, Livonia	325

Heritage Sites, Sacred Places / Örökségi helyszínek, szent helyek

ALEKSANDAR PANTIĆ The Ambiguity of Heritage Interpretation: A Late Roman Tomb in Brestovik, Serbia	330
GYÖRGY ENDRE SZÓNYI Rocamadour: Monastic Center, Pilgrimage Place, Art Historical Interest, World Heritage Site	335
KATEŘINA HORNÍČKOVÁ A Penitent Judas Iscariot: An Exemplum of Christian Morals on the Eve of Hussitism?	339
JAMES PLUMTREE Buddha, Lenin, and the Prophet Muhammad Approaching the Landscape and Cultural Heritage of Issyk-Ata	343
ROBERT SHARP The Thames Estuary: The Cultural Heritage and Memory of the Thames Estuary at Southend-on-Sea	349
ESZTER SPÁT Constructing Religio-Ritual Heritage: The New Shrine of Shekhsê Batê in Khetar, Northern Iraq	353
ZSUZSANNA RENNER Delhi, Old and New: Changing Cityscapes and the Cultural Heritage of India’s Capital City	357
FELD ISTVÁN Pseudovár vagy történeti rekonstrukció?	364
ILON GÁBOR A velemi régészeti témaparkról	371
WOLLÁK KATALIN Örökség alapú fejlesztés Kölkeden	374

TABLE OF CONTENTS

Places of Memory / Az emlékezet helyei

JÁNOS BAK	
Nádor 20 Capriccio	380
SZENTPÉTERI JÓZSEF	
Pilistól Tételig. Elektronikus levélféle a 60 esztendőös Laszlovszky Józsefnek	382
RICHARD HODGES	
Scarlino in the 1980s, Forty Years On	386
KLANICZAY GÁBOR	
Egy hozzászólás Kremsben	390

Angol keresztes a magyar végeken: Robert de Champlayn

BÁRÁNY ATTILA*

Magyarországnak a nyugat-európai hatalmakkal – Angliával és Franciaországgal – való 15. század végi viszonyait kutatva tárult fel előttem egy kevésbé kutatott részterület: a Magyarországon a török ellen szolgálatot teljesítő nyugati keresztesek szereplése.

A kapcsolattörténetben folytatott kutatásaim során megfogalmazódott bennem, hogy nem kizárólag a nagypolitikát kell áttekinteni, hanem fel kell lelni mindazokat az egyéb színtereket, amelyeken kapcsolatok léteztek vagy *létezhettek*: nemcsak a közvetlen, hanem a diplomácián túli *közvetett* kapcsolatokat is. E helyütt arra szeretnék rávilágítani, hogy a 15. század összetett európai diplomáciájában nem csupán a hagyományos, direkt diplomáciai kapcsolatok fontosak, hanem a közvetett érintkezések is. Ilyen, a diplomáciatörténet szempontjából közvetett csatorna a keresztes háború is.

A 15. században számos nyugati vett részt Magyarország törökellenes harcaiban. A teljesség igénye nélkül álljon itt néhány példa. A York-ház egyik vezető politikusa, James Radclyffe 1477-ben állt szolgálatba Magyarországon a török ellen.¹ Anthony Woodville, Rivers grófja, Anglia tekintélyes politikai szereplőinek egyike, a York-házi IV. Edward kormányának egyik legbefolyásosabb tagja, egyben a király sógora volt. A Shakespeare *III. Richárdjában* is szereplő Woodville 1471 októberében úgy döntött, hogy keresztes hadjáratba vonul a hitetlenek ellen.² Mivel a következő év júliusában már ismét Angliában tartózkodott, nem valószínű, hogy a Szentföldön járt volna, hiszen hét-nyolc hónap alatt akkoriban lehetetlen volt megtenni az oda vezető utat. Valószínű, hogy a közelebbi hadszíntéren, a magyar végeken szállt harcba.³

Az alábbiakban egy olyan esetet vizsgálok, amikor a keresztes más, diplomáciai szolgálatot

is teljesített, és arra szeretnék rávilágítani, hogy ez a két érintkezési csatorna hogyan kapcsolódott egymáshoz. Oxfordban, a Bodleian Library kéziratárában őriznek egy Mátyás nevében s Vitéz János váradi püspök által kiállított oklevelet, amely egy bizonyos Robert de Champlayn magyarországi ténykedéséről tanúskodik.⁴ Még érdekesebb, hogy Champlayn magyarországi szereplése nem egyszeri eset: az 1460-as évektől kezdve több okleveles adatunk van arra, hogy megfordult Magyarországon – sőt, szerte Európában –, és részt vett Mátyás törökellenes hadjárataiban. Az oxfordi kéziratgyűjtemény egy sor vele kapcsolatos oklevélmásolatot tartalmaz.⁵

Habár a magyar történetírásban, a kapcsolattörténet kutatásában Champlayn nem teljesen ismeretlen,⁶ a szakirodalom nem sokat tud a keresztes lovagról; legfeljebb néhány általános összefoglaló említi meg, hogy egyike azoknak, akik Angliából vették fel a fegyvert a hitetlenek ellen.⁷ Ennek fényében eleve furcsa, hogy egy, a 15. századi Angliában is szinte jelentéktelen nemesről ennyi adat maradjon fenn, s azokat Angliában egybegyűjtsék. Keresztes voltát érdekes módon mindig hangsúlyozzák – még egy korabeli közép-angol forrás is „knight croyse”-ként ismeri.⁸ Champlaynt Európában egyszerűen „*miles Anglicus*” néven aposztrofálják az alább részletezendő források – izgalmas kérdés, miért hangoztatják a német, burgundi, magyar oklevelek kiállítói, hogy ő Angliából való. Mintha sokatmondóan azt sejtetnék, hogy Anglia királya képviselőjében jár el. Nézetünk szerint erről lehet szó, a királyi kancellária ezért gyűjtötte egybe a Champlaynre vonatkozó menleveleket, *littera testimonialekat*. Az alább részletezendő gáláns királyi jutalmazás is azt bizonyítja, hogy a lovag azért indult el többször is bejárni fél Európát, mert megbízatásokat teljesített a kormányzat számára. Különösen második útját tekintve kevésbé valószínű, hogy több

* Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történelmi Intézet

mint egy évtized után egyszerűen csak harcolni indult a török ellen.

A küldetéseket az is alátámaszthatja, hogy mindig azokon a helyszíneken fordult meg, ahol éppen a király támogatást remélt. Egy törökellenes kereszties eskü nem indokolhatja, hogy valaki előbb végigjárja Lotaringiát, majd Burgundián és Itálián keresztül előbb Bécsbe megy, majd csak azután Magyarországra. Az angol zarándokok útvonalait ismerve a legegyszerűbb az lett volna, ha hajóra ül, és úgy jut el Zaráig vagy Raguzáig, s onnan indul harcba. Ez olcsóbb is lett volna, mint a hosszú, több hónapos, szárazföldi vándorlás, ami ráadásul tele volt kitérőkkel.

Első alkalommal 1463-ban találkozunk vele, mikor Jó René címzetes nápolyi király, Anjou és Bar grófja ad neki menlevelet.⁹ A *miles Anglicus* legközelebb 1465-ben tűnik fel. Hieronymus [Laudus],¹⁰ Kréta érseke állított ki számára *credentia-lis*-t január 20-án.¹¹ A kiadás helye az Ashmolean Catalogue szerint „Bodare.” Annyi bizonyos, hogy Hieronymus pápai nunciusként ekkor Lengyelországban és Magyarországon is teljesített küldetést.¹² Hat nappal később Champlayn is Magyarországon időzött, s a „Bodare” így Buda lehet, amit így nyilván „Buda”-nak kell olvasnunk.¹³ A nuncius oklevele szerint Mátyás szolgálatában állt.¹⁴ Valószínű, hogy korábban, 1463-ban – vagy mivel René menlevele január elején kelt, 1462-ben – indult Angliából, és jött „Mátyás segítségére,” Vitéz János 1465. január 26-i *salvus conductusa* szerint.¹⁵ A lovag „kíséréssel együtt” harcolt,¹⁶ ami némiképp furcsa, ha valóban elűzetett a királyságból.¹⁷ A kiadás helye „Bachye,” feltehetően Bács.¹⁸

Champlayn feltehetően a korábbi, 1464-es jajaicai és zborniki ostromokban harcolt a török ellen, de az is elképzelhető, hogy az 1463-as jajaicai hadjáratban is. A *salvus conductus* ugyanis több vár ostromáról szól.¹⁹ Ekkor, II. Pius pápa halála előtt valóban összegyűlt Itáliában egy kereszties sereg, és egyesek valóban Magyarországra jöhettek közülük. A menlevél úgy szól, „más keresztiesek” is voltak vele együtt.²⁰ Ha az angol lovag egy egyszerű kereszties lenne, nem is foglalkoztatna tovább bennünket, későbbi szereplése azonban elgondolkodtató.

Az „Anglicus” 1465. január végén továbbment III. Frigyes udvarába. Január 31-én már Bécsújhelyen találjuk, a császártól ugyancsak *salvus*

conductus kapott.²¹ Március 20-án Nürnbergben Győzedelmes (Wittelsbach) I. Frigyes rajnai palotagróf és IX. Lajos landshuti bajor herceg közös *salvus conductus* adtak ki számára.²² 1466. október 5-én Burgundiai Károly, Charolais grófjaként ugyancsak *salvus conductus* adott ki neki, és az indoklás igen fontos: Champlayn újra Magyarországra menne harcolni a török ellen.²³ A nyugati keresztiesek körében igen ritka volt az ilyen eset. Nem tudjuk, Champlayn közben újra hazatért-e, de hosszú idő után – 1465 eleje óta – ekkor, 1466 őszén tűnik újra fel.

Champlayn küldetesei összefüggésben álltak a York-párti IV. Edward politikai irányvonalával: mind Burgundia, mind Magyarország, mind a pfalzi választó, mind a bajor herceg a franciaellenes – és a York-ellenes Lancasterekkel szembeni – orientációt támasztják alá. A felkeresett fejedelmek Yorki IV. Edward szövetségesei lesznek.²⁴ Nassaui Adolf mainzi érsek – ő is a Yorkok szövetségese – oklevele is említi a lovag magyarországi szolgálatait.²⁵ II. Pál pápától kereszties búcsúban is részesült, ami azt támasztja alá, hogy vélhetően 1466-ban újra Magyarországra ment, vagy tervezett menni. Szintén ezt igazolja, hogy az első, keltezetlen, de 1465 előttre helyezhető kereszties *indulgentia* mellett egy másikat is kapott.²⁶ Elképzelhető, hogy 1465-66-ban visszatért és IV. Edward király újabb instrukcióival ellátva ismét (?) diplomáciai szolgálatba lépett.

Okfejtésünket egy mozzanat zavarja meg: a nuncius oklevele szerint Champlaynt „elűzték” Angliából.²⁷ Ha a Yorkok érdekében végzett küldetéseket, hogyan számúzhették? Lehetséges azonban, hogy ezen kitétel egy régebbi esetre utal: 1461 előtt a Lancasterek valóban számúzték York-párti nemeseket, s Champlayn is közöttük lehetett. Innen eredhet a York-királyal való jó kapcsolata, amit, a források alapján úgy tűnik, ő maga is hangsúlyozni kívánt a kontinensen járva.

Champlayn 1479-ben bukkan elő újra, már a York-ház uralmának tetőpontján. 1477-ben Mérész Károly halála felfordította az európai konstellációt, IV. Edwardnak is szüksége volt arra, hogy megerősítse korábbi, a burgundiak közreműködésével kovácsolt szövetségeit. Ezért is képzelhető el, hogy Champlayn újra járt Magyarországon. Mátyás adott ki számára *salvus conductus*, de ennek csak egy töredéke maradt fenn. A folió felső harmadánál megszakad a szöveg, így

nem tudjuk datálni.²⁸ A lovag újabb keletű küldetésének nyitánya IV. Edward 1479 tavaszán kiadott oklevele: Champlayn, aki korábban is harcolt, és meg is sebesült Magyarországon, most újra fel szándékozott venni a keresztet.²⁹ IV. Sixtus pápától keresztet búcsút kapott. III. Frigyes 1479 végén állított ki számára menlevelet.³⁰ Mátyás fogalmazvány-töredéke ez után kelhetett. Champlaynról 1482-ből rendelkezünk csak újabb adattal, így nem tudjuk, mi történt vele 1479 vége és 1482 vége között. Elképzelhető, hogy a Daud pasa elleni, 1480 őszén indult királyi hadjáratban vett részt.³¹ 1482-ben John Russell lincolni püspök oklevelében tűnik fel, mely szerint „nemrégiben” még a török ellen harcolt.³² Ez alapján akár három évig is magyar szolgálatban maradhatott.

Champlayn az 1485-ös dinasztiaaváltás után átállt VII. Tudor Henrik táborába, és ezután a pragmatikus Tudor-kormányzatnak tett diplomáciai szolgálatokat. 1485-ben a király a windsori Szent György fraternitás tagjává tette.³³

Champlayn magyarországi tetteinek elismerését dokumentálja egy 1488-as oklevél, mely szerint korábban több alkalommal megfordult ott.³⁴ Eszerint Champlayn a hitetlenek elleni szolgálatairól „melegen megemlékezett Mátyás, III. Frigyes, II. Pál és II. Pius, az apostoli legátus.”³⁵ „Súlyosan megsebesült és Magyarországon török fogságba esett,” az udvar azonban 1500 dukátért kiváltotta. Ő maga a teljes háztartása értékét kitevő 300 dukátot fordította a váltságdíjra, így a király nyilvánvalóan óriási összeggel járult hozzá a korábban York-párti, ám ekkor már az ő diplomáciai szolgálatában álló nemes kiváltásához.³⁶

Úgy vélem, Champlayn az 1488-at megelőző évben (vagy években) járhatott – újra – Magyarországon. A háttérben az állhat, hogy az uralkodónak újabb szövetségesek után kellett néznie, hiszen a York-lázadók 1487-ben hadjáratot vezettek a trón ellen.³⁷ VII. Henrik Miksa ellen foglalt állást, így a magyar királlyal közös politikai táborban találta magát. 1488-ban Mátyás követet küldött Henrikhez, hogy gratuláljon koronázásához.³⁸ A nyitás kölcsönös volt, ebben a kontextusban értelmezhető a Magyarországot már ismerő Champlayn újabb útja is, 1487-ben (vagy 1488-ban). Ezzel egyidőben, 1487-ben Filipec János, Várad püspöke franciaországi követsége során Anglia követével is tárgyalt.³⁹ VII. Henrik fontosnak tartotta, hogy kapcsolatba lépjen Magyaror-

szággal mint egy potenciális Habsburg-ellenes szövetséggel.⁴⁰

Az „Anglicus” magyarországi szereplésének dokumentumai lehetővé teszik, hogy egy keresztet(-diplomata) saját itineráriumát felállítsuk Londontól Angers-en át Budáig és Bácsig. Ezek alapján kiderül, hogy Champlayn nem egyszerű keresztet lovag volt: magyarországi működése részét képezhette az angol uralkodók Magyarországgal való kapcsolatainak. Példája ezen felül rávilágít arra is, hogy, hogy hogyan kapcsolódik egymáshoz a két vizsgált érintkezési csatorna, a keresztet háború és a nagypolitika.

Jegyzetek

- ¹ The National Archives, Kew [= TNA] Exchequer Miscellaneous Ecclesiastical Documents E 135/19/63.
- ² „contra incredulos et Christianae religionis immanes hostes, ut eorum in vere Dei cultores feritati armata ac militare manu resisteret.” 1471. okt. 12.: Thomas Rymer, *Foedera, conventiones, literae, et cujuscunque generis acta publica inter reges Angliae*, 1-20. (London: J. Tonson, 1704-35), 11:727.; Christopher Tyerman, *England and the Crusades 1095-1588* (Chicago: Chicago University Press, 1988), 308.
- ³ Rivers earl „hősi tetteről” a kor nemesi levelezése is hírt adott: James Gairdner, szerk. *The Paston Letters, 1422-1509*. A. D. 1-3 (Edinburgh: J. Grant, 1910), 1:440, 446, 566-567, 570.
- ⁴ Bács, 1465. jan. 26. Oxford, Bodleian Library, MS Ashmole 1114, f. 81r.
- ⁵ Bodleian MS Ashmole 1114.
- ⁶ Kurucz György, „Die britische Diplomatie und Ungarn vom 14. bis zum Ende des 18. Jahrhunderts,” *Ungarn-Jahrbuch* 24 (1998/1999): 37.; Uő, „Érdekek és előítéletek: A brit diplomácia és Magyarország a 18. század végéig,” *Századok* 129, no. 2 (1995): 258.
- ⁷ John A. F. Thomson, *The Early Tudor Church and Society, 1485-1529* (London: Longman, 1993), 333.; Alfred C. Wood, *A History of the Levant Company* (Oxford: Oxford University Press, 1935), 1.; Robert Schwoebel, *The Shadow of the Crescent: The Renaissance Image of the Turk (1453-1517)* (New York: Brill, 1967), 257.
- ⁸ William Campbell, szerk., *Materials for a History of the Reign of Henry VII from Original Documents Preserved in the Public Record Office, 1-2, Rerum Britannicarum medii aevi scriptores* [Rolls Series] 183 (London, Stationery Office, 1873-77), 2: 257.
- ⁹ Angers, jan. 6.: Bodleian MS Ashmole 1114. f. 80v.
- ¹⁰ Geronimo Lando, Candia (Kréta) címzetes érseke.
- ¹¹ Bodleian MS Ashmole 1114. f. 81v.
- ¹² Alfred Hackman, Thomas Tanner és Henry Octavius Coxe, szerk., *A Descriptive, Analytical, and Critical Catalogue of the Manuscripts Bequeathed unto the University of Oxford by Elias Ashmole* (Oxford: Oxford University Press, 1845), 810.
- ¹³ Alább látjuk, ez időben Mátyás Budán időzik, s mellette tartózkodhat a nuncius is.
- ¹⁴ Bodleian MS Ashmole 1114. f. 81v.
- ¹⁵ „in subsidium nostri regni Hungariae venerat.” Bodleian MS Ashmole 1114. f. 81r.
- ¹⁶ „cum familiaribus suis.” uo. Jó René menlevelében „servitoribus et equis”. Bodleian MS Ashmole 1114. f. 80v.

- ¹⁷ „Robertus Champlayn ... intra illud tempus quo nos contra hostes fidei bella gessimus”: Bodleian MS Ashmole 1114. f. 81r.
- ¹⁸ Ugyan a király itineráriuma szerint január 12-én és 31-én keltezett Budán, nem lehetetlen, hogy eközben Bácsón is megfordult. jan. 12.: Magyar Nemzeti Levéltár [MNL] Diplomatikai Fényképgyűjtemény 263 666.; jan. 31.: MNL Diplomatikai Levéltár 60 802; Horváth Richárd, *Itineraria regis Matthiae Corvini et reginae Beatricis de Aragonia (1458-[1476]-1490)* (Budapest: MTA TTI, 2011), 77.
- ¹⁹ “in expugnatione castrorum.” Bodleian MS Ashmole 1114. f. 81r.
- ²⁰ „et alios cruce signatos.” uo.
- ²¹ Bodleian MS Ashmole 1114. f. 82r.
- ²² Bodleian MS Ashmole 1114. f. 82v.
- ²³ Merész Károly apja, Jó Fülöp francia háborúi idejére megbízott kormányzóként, *dux Burgundiae*-ként állítja ki az oklevelet: Bodleian MS Ashmole 1114. f. 83r.
- ²⁴ Egyedül Jó René címzetes nápolyi király a kivétel, akit ugyancsak felkeresett Champlayn, ő a Lancaster-királyné, Anjou Margit, VI. Henrik feleségének az apja. Igaz, 1463-ban még nem robban ki háború a burgundiak és a Valois-k között, még közösen ügyködnek a kereszt ügyéért, s Jó René sem pártolta teljesen a Lancastereket.
- ²⁵ 1466-os, de 1481-es átírásban maradt fenn. Bodleian MS Ashmole 1114. ff. 83v–84v.
- ²⁶ Bodleian MS Ashmole 1114. ff. 77v, 84r–85r.
- ²⁷ „de regno Angliae expulsus.” Bodleian MS Ashmole 1114. f. 81v.
- ²⁸ A szövege sokban megegyezik a fenti, 1465-ös oklevéllel. Bodleian MS Ashmole 1114. f. 85v.; Kurucz György és az Ashmolean katalógusa is az 1480-as évekre datálja. Kurucz úgy ítéli meg, ekkor is teljesített követi megbízásokat, illetve Mátyás környezetében hosszabb időt töltött. Kurucz, „Die britische Diplomatie,” 29. Kurucz, „Érdekek,” 258.
- ²⁹ „Edwardi IV. literae testimoniales pro Roberto Champlayn milite, quibus ipsum in R. Matthias bellis contra teucros vel Turcas multa vulnera damnaque diu passum, et jam reversurum in Hungariam, omnibus commendat”: 1479. ápr. 23. MS Ashmole 1114. ff. 76r.
- ³⁰ Eredeti. nov. 30. Graz: MS Ashmole 1114. ff. 79r.
- ³¹ Sőt, akár még az 1481 őszi otrantói seregben is szolgált.
- ³² 1482. nov. 23.: MS Ashmole 1114. ff. 78r. A York-párt „színeit” igazolja az is, hogy Russell IV. Edward hű minisztere, lordkancellár volt. Nem véletlen, hogy a IV. Edward által, kiadott, 1479-es oklevél alján más kézzel, angol nyelven a lincolni püspök is *commendatio*-t ad a lovag részére.
- ³³ „... per ... Robertus Champlayn miles, unus militum elemosine nostre infra Collegium nostrum sancti Georgii infra castrum nostrum de Wyndesore constitutus est.” Bodleian MS Ashmole 1114. ff. 87v.; Champlayn hálás is volt királyának, mert – katonától talán e korban már kissé szokatlanul, de diplomatától már kevésbé – verses dicsőhimnuszt is írt Henrik királyról, amelyet ugyancsak az Ashmole 1114-es kézirat őriz.
- ³⁴ TNA Chancery Patent Rolls C 66/567 m 4.; 1488. feb. 26.: *Calendar of the Patent Rolls preserved in the PRO* [1232-1509], 1-52; Maxwell Lyte et al., szerk., *Henry VII, 1485-1509* (London: Stationery Office, 1914-1916), 1:188.
- ³⁵ Ez lehet Lando.
- ³⁶ Nem gondolom, hogy ez az oklevél az 1479-es, 1480-as útjára vonatkozik, mert a váltságdíj kifizetésével nem vártak volna nyolc évet, s tudjuk, hogy Champlayn 1482-ben már otthon is volt.
- ³⁷ Habsburg-Németalföld ura, Miksa főherceg több ezer főnyi sereggel támogatta a Yorkokat. VII. Henrik győzött ugyan a stoke-i csatában, de joggal tartott attól, hogy Miksa újabb akcióra készül. S. B. Chrimes, *Henry VII, English Monarchs Series* (London: Yale, 1972), 280. A főherceg anyósa, Yorki Margit, Merész Károly özvegye továbbra is támaszt nyújtott a „Fehér Rózsának.” Christine Weightman, *Margaret of York, Duchess of Burgundy, 1446-1503* (Gloucester: Stroud, 1989), 150–152.
- ³⁸ „... ad regem variis ex regionibus oratores destinati ... Pannonii.” [Bernard André /Bernardi Andreae Tholosatis], „De vita atque gestis Henrici Septimi / *Historia regis Henrici Septimi, a Bernardo Andrea Tholosate conscripta: necnon alia quaedam ad eundem regem spectantia*], in *Memorials of King Henry VII*, szerk. James Gairdner, *Rolls Series 10* (London: Stationery Office, 1858), 47. A Tudorok mindig is szerettek volna Merész Károly szövetségi rendszerére támaszkodni. Ebbe beleillett volna a Miksával szembenálló s a korábbi burgundi-nápolyi ligát is részben fenntartó Mátyás, így a kapcsolatfelvétel logikusnak tűnik. Vélelmezhetjük, hogy a magyar király üdvözölte Henrik lázadók felett aratott győzelmét.
- ³⁹ Rawdon Brown, szerk., *Calendar to the English Affairs, Existing in the Archives and Collections of Venice and in Other Libraries of Northern Italy, 1-3, 1202-1526* (London: Stationery Office, 1864-69) [= CSP Venice] I. n. 522. Részletesen ld. Bárány Attila, „King Matthias and the Western European Powers,” in *Matthias Rex 1458-1490 – Hungary at the Dawn of the Renaissance*, szerk. Draskóczy István, Horváth Iván, Kiss Farkas Gábor, Marosi Ernő és Voigt Vilmos (Budapest: ELTE, 2013), letöltve: 2018. 09. 21. http://renaissance.elte.hu/?page_id=452.
- ⁴⁰ A francia király együtt fogadta a magyar és az angol követeket: Filipec Angers-ben: jún. 8-10. és aug. 16-án; Lavalban: szept. 7-16-a között. Antonín Kalous, „Itinerář Jana Filipce (1431–1509)” [Filipec János itineráriuma], in *Sborník prací historických XXII. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas philosophica, Historica 34* (2008): 28–29. A két követ egészen az év novemberéig VIII. Károly udvarában tartózkodott. 1488. jan. 4.: CSP Venice, I. n. 526.